

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

שיטות מחקר במדעי החברה (מתודולוגיה)

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	(ארבעה סעיפים $9 \times$)	—	36 נקודות
פרק שני	—	(שתי שאלות $10 \times$)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	(שתי שאלות $22 \times$)	—	44 נקודות
סך הכול			—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: (1) ענו בתמצות ובבהירות.

(2) בתשובות השתמשו במושגים שלמדתם.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (36 נקודות)

ענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 1-4 (לכל סעיף – 9 נקודות).

פרויקט מחקר בין-לאומי, "עולמות הילדים", בוחן את רווחתם של ילדים מנקודת המבט הסובייקטיבית שלהם. לשם כך פונים אל ילדים ישירות באמצעות שאלון אישי. בישראל מבצע את הפרויקט הזה מכון חרוב בשיתוף פעולה עם האוניברסיטה העברית והמכללה האקדמית תל חי.

במסגרת הפרויקט בישראל נערך סקר ובו השתתפו ילדים בני 8, 10 ו-12 (כיתות ב', ד' ו'ו'). הילדים נבחרו בדגימה מקרית (בסיוע הלמ"ס). בדגימה השתתפו 2,673 בתי ספר יסודיים, רשומים בישראל, והם מוינו לפי שיוך דתי או מגזרי: יהודי או ערבי, ולפי מקום המגורים: פריפריה כפרית (פחות מ-20,000 תושבים), פריפריה עירונית (יותר מ-20,000 תושבים) ומרכז. אזורי המגורים נקבעו על פי מדד הפריפריה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2015), שבדק את הנגישות של היישוב ואת קרבתו למחוז תל אביב, שנחשב למרכז הכלכלי והגאוגרפי של ישראל.

כלי המחקר שנבחר היה שאלון דיווח עצמי ובו שאלות סגורות המותאמות לגיל של הילדים וליכולת הקוגניטיבית והרגשית שלהם. הילדים נשאלו על איכות חייהם ועל חלוקת הזמן שלהם. אחד הנושאים שנבדק בסקר היה מחסור חומרי, לפי תפיסת הילדים.

טבלה 1: שיעור הילדים שדיווחו על מחסור בכל אחד מן הפריטים (באחוזים)

מרכז	פריפריה עירונית	פריפריה כפרית	אזור מגורים הפריט
13.8	24.5	36.2	דמי כיס
9.4	28.9	35.7	טלפון סלולרי אישי
7.2	24.9	34.9	ציוד ספורט ותחביבים
3.6	24.7	31.9	גישה לאינטרנט בבית
2.1	18.4	32.3	ציוד לבית הספר
7.9	23.4	8	חופשה משפחתית
3.6	14	7.5	רכב למשפחה

גרוס-מנוס, ד., ברוק, ש., קושר, ח., בן-אריה, א. (אוגוסט, 2020). איכות החיים של ילדי ישראל: סקר "עולמות הילדים בישראל" – דוח מסכם.
מכון חרוב. אוחר מתוך: isciweb.org

(שימו לב: נתונים נוספים בעמוד הבא.)

מרבית הילדים במדגם (כ־90%) דיווחו שהם חיים במשפחה שבה שני הורים, וכ־10% מן הילדים דיווחו שהם חיים במשפחה שבה הורה יחידני. הילדים התבקשו לתאר את היחסים שלהם במשפחתם באמצעות כמה שאלות המובאות בטבלה 2.

טבלה 2: היחסים של הילדים במשפחתם, לפי גיל ומגדר (באחוזים)

יחסים במשפחה		בנים		בנות	
		12–10	8	12–10	8
בני המשפחה שלי דואגים לי ואכפת להם ממני		79.2	71.3	83.7	73.9
ההורים שלי מקשיבים לי		67.3	62.8	69.4	60.9
ההורים שלי ואני מקבלים החלטות יחד		61.6	59.4	65.1	63.7

גרוס-מנוס, ד., ברוק, ש., קושר, ח., בן-אריה, א. (אוגוסט, 2020). איכות החיים של ילדי ישראל: סקר "עולמות הילדים בישראל" – דוח מסכם. מכון חרוב. אוחזר מתוך: isciweb.org

1. **א.** על איזו שיטת דגימה מבוסס הסקר המתואר בפתיח? נמקו את תשובתכם.
ב. הציגו מסקנה אחת שעולה מטבלה מספר 1 בנוגע להבדלים במחסור החומרי, כפי שהוא נתפס על ידי ילדים מאזורי מגורים שונים. בססו את תשובתכם על שלושה נתונים מן הטבלה.
2. **א.** על פי טבלה מספר 1, ציינו את המשתנה התלוי ואת המשתנה הבלתי תלוי.
ב. הציגו הגדרה נומינלית למשתנה אחד.
3. **א.** הציגו השערת מחקר שעולה מטבלה מספר 2.
ב. על פי טבלה מספר 2, הציגו הבדל אחד בין בנות בגיל 10–12 לבין בנות בגיל 8 על פי קריטריון אחד לבחירתכם.
4. **א.** הציגו הגדרה אופרציונלית למשתנה "יחסים במשפחה".
ב. הסבירו מהי שאלה סגורה. לדעתכם, האם שאלה סגורה מתאימה למחקר זה? נמקו את התשובה.

פרק שני (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 5–10 (לכל שאלה – 10 נקודות).

5. תלמידים בבתי ספר בישראל נדרשים למלא "שאלון אח"מ" (אקלים חינוכי מיטבי) שנועד לסייע בצמצום האלימות בקרב התלמידים.
- הסבירו מהו שאלון מובנה, והציגו יתרון אחד וחיסרון אחד של שאלון מובנה.
6. הציגו שני הבדלים בין מחקר איכותני למחקר כמותי.
7. מחקר שנערך בישראל בזמן הסגר הראשון של מגפת הקורונה בדק את חוסן האוכלוסייה בזמן זה. תוצאות המחקר פורסמו בדוח שהוגש לוועדה להתמודדות עם מגפת הקורונה, והציג נתונים כמותיים בנוגע להתמודדות האוכלוסייה בישראל עם המגפה. את המחקר ערכו חוקרים מאחת מן האוניברסיטאות בישראל שלא השתתפו בפעילות של ועדות הקורונה השונות.
- לדעתכם, האם מחקר זה הוא מחקר מדעי? נמקו את תשובתכם.
8. יעל המורה לפסיכולוגיה בחנה את תלמידיה במבחן בכיתה. היא בדקה את הבחינות. ממוצע הציונים שהיא נתנה היה 78.
- גם דנה חברתה של יעל היא מורה לפסיכולוגיה, ואף היא בדקה את אותן הבחינות. ממוצע הציונים שהיא נתנה היה 62.
- באמצעות איזה מושג אפשר להסביר את ההבדלים שהתקבלו בבדיקה של שתי המורות? נמקו את תשובתכם.
9. דני הוא ילד במשפחה שבה חמישה ילדים. ממוצע הציונים שלו במבחני הבגרות הוא 94.5.
- הסבירו מהו "משתנה בדיד" ומהו "משתנה רציף".
- ציינו אילו משתנים (בדידים או רציפים) הם "מספר הילדים במשפחה" ו"ציון הבגרות".
10. חוקר ערך מחקר על הקשר בין הגובה של אבות לגובה של בניהם, ומצא שהקשר בין המשתנים יכול להיות מתואר באמצעות ערך $+0.8$ של מקדם המתאם של פירסון. לטענתו, הדבר מלמד שהקשר הוא חזק וחיובי.
- האם החוקר צודק? נמקו את תשובתכם, והסבירו את שני המרכיבים של מקדם המתאם של פירסון.

פרק שלישי (44 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 11–18 (לכל שאלה – 22 נקודות).

סוציולוגיה

11. גם בשנת 2021 אין הרבה נשים המכהנות בתפקידי מנכ"ל. הסבירו תופעה זו באמצעות המושג "תקרת הזכוכית".

12. במחקרים רבים ניתוח תוכן הוא שיטת המחקר העיקרית. הסבירו מהו ניתוח תוכן.

כיצד אפשר ליישם ניתוח תוכן במקרה של שימוש בתמונות שצולמו בזמן הפגנה?

פסיכולוגיה

13. הסבירו והדגימו מהי "נורמה" במבחן אינטליגנציה.

14. מהו "מחקר טיפוח"?

הציגו ממצא אחד של מחקר טיפוח שמוכר לכם, שמעיד על הקשר בין טיפוח ובין מנת המשכל.

מדע המדינה

15. הציגו שני קריטריונים להבחנה בין צורות ממשל שונות, על פי מונטסקייה.

הציגו את צורת הממשל הפחות מועדפת, על פי מונטסקייה. נמקו את התשובה באמצעות שני הקריטריונים שהצגתם.

16. הציגו יתרון אחד וחיסרון אחד של שיטת הממשל של הנציגים, לפי מיל.

כלכלה

17. א. הסבירו את המושג "תחולת העוני" ואת המושג "אבטלה". (11 נקודות)

ב. כיצד צמצום אבטלה משפיע על תחולת העוני במשק? הסבירו. (11 נקודות)

18. בעת האחרונה קטן מספר אשרות העבודה שהנפיקה המדינה לעובדים זרים בענף החקלאות.

כיצד ישפיע הדבר על מספר העובדים ועל שכר העובדים בענף זה? הציגו והסבירו בעזרת עקומות ביקוש והיצע לעובדים בענף החקלאות.

בהצלחה!